

## **ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

УДК 373.5.091.33

**Т. В. Ніжевська**

### **ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АРТПЕДАГОГІКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ**

Мистецтво зі стародавніх часів використовувалось як важливий засіб виховання молоді. Причому у стародавніх греків необізнаність людини в творах мистецтва сприймалась оточуючими як ознака варварства.

У вітчизняній педагогіці використання мистецтва у школі тривалий час пов'язувалось насамперед з естетичним виховання учнів, але провідні науковці завжди відзначали його тісний зв'язок з іншими напрямками виховної роботи. У світлі цього важливо відзначити, що в останні роки все більше прихильників серед науковців і педагогів-практиків набуває ідея про те, що виховний потенціал мистецтва не обмежується тільки естетичним розвитком дитини, а дозволяє комплексно впливати на всі аспекти розвитку особистості. Це зумовило появи нового терміну – „артпедагогіка”.

У процесі проведення наукового пошуку встановлено, що в науковій літературі визначено суть артпедагогіки та її роль у розвитку особистості (С. Асенін, Т. Доровольська, І. Левченко та інші), висвітлено окремі аспекти використання виховного потенціалу окремих видів мистецтва: театрального й зображувального мистецтва, хореографії, літератури, музики (М. Бахтін, Н. Белова, Л. Боголюбова, Е. Гусинський, Н. Єфіменко, В. Кузнецов та інші) тощо. Деякі наукові дослідження (Н. Карпова, Л. Кожевнікова, Л. Резуненко та інші) присвячено вивченню можливостей педагогічного впливу на розвиток особистості за допомогою комплексного використання різних видів мистецтва. Причому в наукових працях (Л. Ахметова, Д. Гришина, Д. Грабенко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва та інші) доведено, що залучення учнів до артпедагогічної діяльності допомагає успішно вирішувати різноманітні лікувальні, профілактичні, розвивальні, дидактичні й виховні завдання, покращувати емоційне самопочуття школярів, зміцнювати їх психологічне здоров'я.

Відзначимо, що в руслі дослідження особливий інтерес мали праці, присвячені питанням формування фізичної культури особистості. Зокрема, значення фізичного розвитку, рухомої діяльності у формуванні психічних процесів та особистості в цілому розкрито в дослідженнях

таких учених, як П. Анохін, Л. Виготський, Г. Доман та ін. Перспективи подальшого вдосконалення системи фізичного виховання особистості визначено в теоретичних доробках Т. Аронової, М. Віленського, С. Зайцевої, Ю. Ніколаєва, Т. Ротерс, Г. Соловйова, Л. Сущенко та інших дослідників. Ряд учених (К. Лебединська, В. Лебединський, С. Максимова, Н. Назарова та ін.) також звертають також увагу на те, що стан здоров'я особистості не визначається тільки його фізичною складовою. Важливе місце в ньому займає урівноважений стан психіки дитини, а також інші її психічні, соціальні й духовні характеристики. Водночас вчені підкреслюють, що правильно організована рушійна активність створює важливі передумови для повноцінного розвитку не тільки фізичних, але й інших особистісних характеристик людини.

Значна увага під час проведення дослідження приділялась також вивченню наукових праць, в яких розкривались основні причини неефективності фізичної культури як навчальної дисципліни, виокремлювались головні недоліки в реалізації процесу фізичного виховання молоді. Так, фахівці в галузі фізичної культури привертати увагу на відсутність творчого підходу у викладанні фізичної культури як навчального предмета в школі (В. Бальсевич, С. Барбошов, В. Ірхін, Л. Кофман, В. Черняєв та інші), неспроможність багатьох учителів реалізовувати під час реалізації педагогічної взаємодії з учнями особистісний підхід до кожного з них, забезпечити індивідуальну педагогічну підтримку у формуванні фізичної культури особистості (В. Биков, С. Максименко, Т. Ротерс, Т. Сущенко, І. Шапошнікова та ін.), невикористання вчителями та класними керівниками сучасних інноваційних технологій у процесі формування фізичної культури школярів.

Отже, незважаючи на наявність цінних теоретичних і практичних доробок у галузі фізичної культури, можна загалом підсумувати, що модель фізичного виховання молоді, яка домінує сьогодні в загальноосвітніх закладах, не дозволяє ефективно вирішувати поставлені перед ними педагогічні завдання. За висновками науковців, одним зі шляхів покращення ситуації в системі фізичного виховання учнів може стати активне застосування засобів артпедагогіки.

Окремі аспекти впровадження елементів мистецтва у процес формування фізичної культури молоді розглядалися в публікаціях В. Белоусової, В. Літвиненко, Ю. Ляного, І. Мілехіної, В. Столярова, Н. Шумакової та інших авторів. Однак встановлено, що у використанні артпедагогіки в цій царині існує багато проблем, які вимагають невідкладного вирішення. Зокрема, потребує подальшого дослідження на теоретичному та практичному рівнях процес формування фізичної культури учнів за допомогою використання засобів артпедагогічної діяльності.

Тому *метою* статті є висвітлення проблеми використання засобів артпедагогіки у процесі формування фізичної культури учнів.

Як засвідчує аналіз наукової літератури, під терміном „артпедагогіка” вченими розуміється: синтез двох галузей наукового знання – мистецтва й педагогіки, що забезпечує розробку теорії та практики особистісного розвитку дітей через залучення їх до художньо-творчої діяльності (музичної, образотворчої, художньо-мовленнєвої, театралізовано-ігрової тощо) (Т. Добровольська, Л. Комісарова, І. Левченко О. Медведева [1]); інноваційна педагогічна технологія, що створилась на межі педагогіки, мистецтва й арттерапії та дозволяє здійснювати комплексний вплив на дитину через залучення її до художньої творчості, допомагаючи їй у візуальній формі відобразити свої внутрішні психологічні конфлікти (Є. Таранова [2]); гуманістична система освіти, що розроблена на основі інтеграції традиційних педагогічних засобів впливу на особистість та мистецтва (Н. Шумакова [3]).

Як з'ясовано, більшість авторів, які торкаються у своїх працях різних питань застосування артпедагогіки в навчально-виховному процесі освітнього закладу, розглядають педагогічні можливості насамперед малорухомих видів мистецтва (малювання, ліпка, читання віршів тощо), в той час таким видам мистецтва, як ритмічна гімнастика, хореографія, танці тощо, приділяється набагато менше уваги. Проте в контексті дослідження першочерговий інтерес викликали напрацювання науковців, в яких висловлювались цінні ідеї щодо застосування доробок артпедагогіки саме з метою забезпечення фізичного розвитку особистості.

Зокрема, в деяких наукових праць автори висловили свої позиції щодо визначення суті й ролі артпедагогіки саме в галузі фізичної культури особистості. Так, Н. Шумакова сприймає артпедагогіку як засіб організації активної творчої діяльності особистості під час здійснення фізичного виховання. Авторка вбачає значення цієї галузі педагогічних знань у тому, що вона дає педагогам змогу науково обґрунтовано інтегрувати засоби фізичної культури й мистецтва. У свою чергу, це забезпечує комплексний вплив на мотиваційну-ціннісну, духовну та фізичну сторону особистості, розвиваючи її засобами творчої, естетично-художньої й навчально-пізнавальної діяльності [3].

Т. Коновалова і М. Колокольцев сприймають артпедагогіку у сфері фізичної культури як інноваційну педагогічну технологію, яка кардинально змінює підходи до навчально-виховної роботи в закладі освіти, що, у свою чергу, дозволяє суттєво підвищити ефективність процесу фізичного виховання особистості. Як підкреслюють автори, використання цієї технології дає педагогу змогу інтегрувати наукові знання з різних навчальних дисциплін, а як наслідок – знизити фізичне та психічне перенавантаження молоді, стимулювати в них розвиток прагнення до фізичного самовдосконалення [4, с. 209].

За висновками Н. Шумакової, успішній реалізації активної артпедагогічної діяльності як засобу формування фізичного культури особистості сприяє дотримання таких педагогічних умов: 1) створення

творчого середовища на теоретичних і практичних заняттях з фізичної культури; 2) посилення мотивації до навчальної діяльності в галузі фізичної культури; 3) забезпечення молодих людей інтегрованими знаннями в окресленій галузі [3].

М. Катренко підкреслює, що сучасними педагогами слабо враховується зв'язок між предметами естетичного циклу та фізичною культурою. Для забезпечення такого зв'язку вона висловила такі рекомендації:

1. Процес фізичного виховання особистості в закладі освіти слід здійснювати з позицій творчого підходу, сприймаючи артпедагогіку як умову для розвитку фізичної культури особистості, реалізації креативних, пізнавальних і рухових здібностей молоді людини.

2. Під час впровадження артпедагогіки в навчально-виховний процес необхідно застосувати весь арсенал її засобів, забезпечуючи дієвий вплив на засвоєння особистістю всіх основних компонентів фізичної культури.

3. При розробці нових державних освітніх стандартів та програм з фізичної культури для навчальних закладів треба орієнтувати програмний матеріал на гармонійний і різнобічний розвиток особистості в єдності її духовних і тілесних характеристик, використовуючи артпедагогіку як основну детермінанту інтеграції фізичної культури з мистецтвом.

4. Під час проведення занять з фізичної культури важливо продумати й реалізувати на практиці оптимальне сполучення артпедагогічних засобів з тими засобами, які передбачені базовою й варіативною частиною програми з фізичної культури.

5. У процесі залучення молодих людей до виконання різноманітних творчих проєктів, пов'язаних із формуванням у них фізичної культури, треба раціонально поєднувати індивідуальну та колективну навчальну роботу, використовуючи артпедагогіку на теоретичних і практичних заняттях як джерело та засіб накопичення інформації здоров'язбережувального плану та рушійного досвіду у суб'єктів навчання.

6. Основним критерієм ефективності фізичного виховання має бути не тільки рівень розвиненості фізичних властивостей чи фізичної підготовленості особистості, а й динаміка змін в рівні сформованості її фізичної культури та розвитку творчих здібностей.

7. Процес фізичного виховання молоді людини повинен мати різноспрямований характер та здійснюватися на основі реалізації гуманістичного підходу у процесі творчого застосування артпедагогіки на заняттях фізичними вправами.

8. Успіх творчої діяльності у фізичному становленні особистості на підґрунті інтеграції артпедагогіки й фізичної культури значною мірою визначається готовністю педагогів до розумінні суті та змісту такої діяльності, а також реалізації її на практиці. Це вимагає організацію

відповідних курсів підвищення кваліфікації викладацьких кадрів, проведення відповідних навчально-методичних семінарів, циклу тематичних лекцій, майстер-класів, опублікування наукової й науково-медичної літератури на відповідну тематику [5].

Отже, на підставі вищевикладеного можна підсумувати, що в сучасній школі з метою формування фізичної культури учнів здебільше використовуються малоефективні методи й форми роботи. Одним із ефективних засобів підвищення ефективності цього процесу є артпедагогіка.

Відзначимо, що в контексті дослідження артпедагогіка у сфері фізичної культури розуміється як інноваційний напрям у розвитку педагогічної науки та водночас як система практичної діяльності вчителів, що пов'язана з формуванням фізичної культури учнів за допомогою оптимальної інтеграції засобів фізичного розвитку й художньо-естетичного виховання. Ефективність артпедагогічного впливу на особистість школяра забезпечується емоційною насиченістю творчої діяльності в процесі фізичного виховання, а також створенням сприятливих передумов для закріплення його знань і вмінь здоров'язбережувального характеру, набуття ним досвіду дотримання здорового способу життя та здійснення фізичного самовдосконалення.

Однак установлено, що вчителями загальноосвітніх закладів недооцінюються педагогічні ресурси мистецтва, зокрема у плані здійснення фізичної освіти й фізичного виховання школярів. Тому в подальшому дослідженні планується теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему формування фізичної культури учнів за допомогою засобів артпедагогіки.

### **Список використаної літератури**

**1. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании** : учеб. пособ. / [Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская]. – М., 2001. – 248 с. **2. Таранова Е. В.** Артпедагогический практикум по работе с дошкольниками : игры, упражнения, занятия. – Ставрополь : Старпопольсервисшкола, 2003. – 96 с. **3. Шумакова Н. Ю.** Развитие творческих способностей у студентов в артпедагогической системе физкультурного образования / Н. Ю. Шумакова // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 5. – С. 7 – 8. **4. Коновалова Т. Г.** Артпедагогика в физической воспитании студенческой молодежи / Т. Г. Коновалова, М. М. Колокольцев // Восток – Россия – Запад : современные проблемы и инновационные технологии в развитии физической культуры и спорта, (г. Иркутск, 13-14 сент. 2011 г.). – Иркутск : Иркутский государственный технический университет, 2011. – Т. 3. – С. 208 – 209. **5. Шумакова Н. Ю.** Артпедагогика как гуманистическая система образования учащихся в области физической культуры : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04, 13.00.01 / Н. Ю. Шумакова. – М., 2007. – 397 с.

**6. Катренко М. В.** Артпедагогика как гуманистическая система образования учащихся в области физической культуры : дис. канд. пед. наук : / М. В. Катренко. – Ставрополь, 2011. – 173 с.

**Ніжевська Т. В. Використання засобів артпедагогіки у процесі формування фізичної культури учнів**

Визначено, що артпедагогіка у сфері фізичної культури розуміється як інноваційний напрям у розвитку педагогічної науки та водночас як система практичної навчально-виховної діяльності, що пов'язана з формуванням фізичної культури учнів за допомогою інтеграції засобів їх фізичного й художньо-естетичного виховання. З'ясовано, що ефективність артпедагогічного впливу на особистість школярів забезпечується емоційною насиченістю творчої діяльності в процесі фізичного виховання, а також створенням сприятливих передумов для закріплення їх знань і вмінь здоров'язбережувального характеру, набуття досвіду здійснення фізичного самовдосконалення та ведення здорового способу життя.

*Ключові слова:* фізична культура, учень, школа, артпедагогіка, педагогічний засіб, навчально-виховний процес.

**Нижевская Т. В. Использование средств артпедагогика в процессе формирования физической культуры учащихся**

Определено, что артпедагогика в сфере физической культуры понимается как инновационное направление в развитии педагогической науки и одновременно как система практической учебно-воспитательной деятельности, связанная с формированием физической культуры учащихся с помощью интеграции средств их физического и художественно-эстетического воспитания. Установлено, что эффективность артпедагогического влияния на личность школьников обеспечивается эмоциональной насыщенностью творческой деятельности в процессе физического воспитания, а также созданием благоприятных предпосылок для закрепления у учащихся знаний и умений здоровьесохраняющего характера, приобретения ими опыта осуществления физического самоусовершенствования, ведения здорового способа жизни.

*Ключевые слова:* физическая культура, ученик, школа, артпедагогика, педагогическое средство, учебно-воспитательный процесс.

**Nizhevska T. V. Making Use of Art Pedagogy Means in the Process of Developing Physical Culture among Students**

The work has determined that art pedagogy in physical culture is understood as an innovative field of development in pedagogics and, at the same time, as a system of practical educational and character-building activities, both being associated with developing physical culture among students through integrating the means of their physical and artistic-aesthetic education. The

work has ascertained that the effectiveness of the effect of art pedagogy on a student's personality is ensured through emotional saturation of creative activity in the process of physical education and through creating preconditions for consolidating their health protection knowledge and skills, as well as acquiring experience in physical self-improvement and living a healthy lifestyle.

*Key words:* physical culture, student, school, art pedagogy, pedagogical means, educational and character-building process.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ткачова Н. О.

УДК 373.2.016:33

**О. Д. Нікуліна**

### **ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ У ДИТСАДКУ**

Завданням реформування дошкільної освіти є розвиток у дітей соціального досвіду, зокрема спрямованість навчальної діяльності дошкільників на прищеплення вмінь користуватися набутими знаннями в житті. Економічні знання дозволять дошкільникам впевнено почуватися в різних життєвих ситуаціях, спілкуватися з дорослими щодо бюджету сім'ї, його витрат та можливостей спрямовувати частину бюджету на придбання іграшок, відвідування цирку, лялькового театру, відпочинок тощо.

Батьки зацікавлені в швидкій соціалізації дітей, тому проводять з ними бесіди про доцільність придбання продуктів, одягу, іграшок, прищеплюють дітям уміння розраховуватися за покупку в магазині. Така робота є безсистемною, а відтак доцільно проводити в дитсадку системну роботу з економічного виховання, залучаючи при цьому практичний досвід дітей.

Економічне виховання дітей у дитсадку спрямоване сформувати у дошкільників інтерес до економічних знань, ознайомити їх з економічними поняттями, використовувати на практиці набуті знання в ігрових ситуаціях з метою накопичення дітьми життєвого досвіду.

Економічне виховання дошкільників, формування економічного досвіду досліджено педагогами Н. Грамою, Г. Григоренко, Р. Жадан, А. Сазоною. На наш погляд, економічне виховання повинно бути спрямованим на формування економічного досвіду дітей для подальшої орієнтації у економічній сфері життєдіяльності.

Завданням цієї статті є виявлення доцільних форм і методів формування економічного досвіду дітей на заняттях у дитсадку, аналіз змісту економічного виховання дітей.